

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et specialbibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen Danske Slægtsforskere:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filene.

Drejer det sig om værker, som er omfattet af ophavsret, skal du være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig brug.

Anders Lebeck

Grænseboere

*To Smaaskildringer
fra Nutid og Fortid*

1925

1925
Hejmdals Bogtrykkeri
Aabenraa

Anders Lebeck

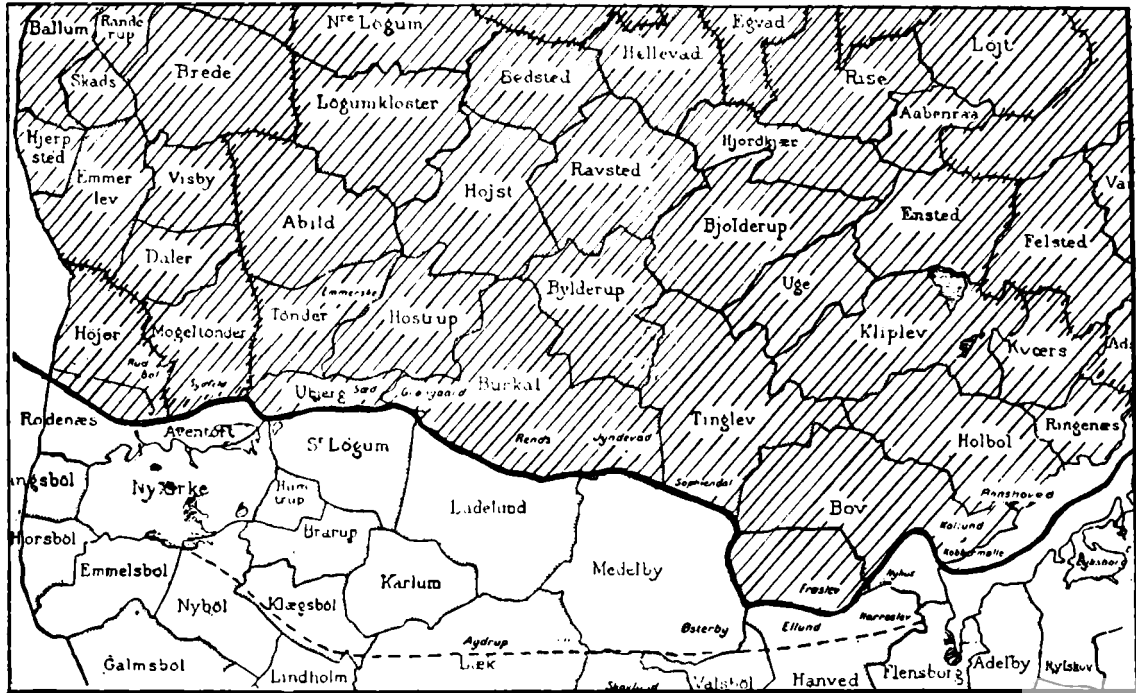
Grænseboere

*To Småaskildringer
fra Nutid og Fortid*

1925

1925
Hønebjerg Bogtrykkeri
Aabenraa

Efterstaaende lille Afhandling, der er trykt i «Grænsevagtens Julinummer 19*23, skulde ikke blot give et Indtryk af Fremmedstyrets Virkninger, men ogsaa pege paa Veje til at overvinde dem.

I hvor høj Grad styrkedes det tyske Sindelag under Fremmedstyret?

En Bekendt gjorde mig for en Tid siden opmærksom paa, at han i sit Sogn, hvor der fra ældre Tid er temmelig megen Hjemmetyskhed, havde lagt Mærke til, at Familier, som tidligere havde haft let ved at svinge fra dansk til tysk Side, nu forholdsvis let svingede tilbage igen. Endvidere havde han bemærket, at Familier, der havde modtaget værdifulde tyske Paavirkninger, i dette Tilfælde navnlig religiøse, bevarede deres tyske Sindelag med størst Sejhed. Det forekom mig umiddelbart indlysende, at begge disse Iagttagelser pegede paa no-

get væsentligt og rigtigt, og med dem for Øje gav jeg mig blandt andet til at arbejde med Valgtallene i vort sydlige Grænseomraade, der maatte være vel-egnet til Prøve.

Men, vil der maaske blive indvendt, er det i det hele taget muligt at maale Styrken af de Paavirkninger, som under Fremmedstyret har aflejret sig i Folkesindet? Det kan i hvert Fald ikke paa Forhaand betragtes som udelukket, at det er muligt at finde visse Holdepunkter for en Vurdering. Sikkert er det, at navnlig Befolkningen i de sydlige Sogne har været udsat for mange, Paavirkninger sydfra i Tiden mellem 1864 og 1920, og at dette maa have haft Indflydelse paa Bevidsthedsindholdet. I de helt overvejende danske Sogne vil Forholdet være noget anderledes.

Der fortælles om en Fynbo, at han til Mundheld havde Vendingen: Det kan siges, og det kan ikke siges, og det kan siges paa en vis Maade! Noget i den Retning gælder om Sætningen, at den sønderjydske Befolkning var mere dansk i 1914 end i 1864. Det er i det hele rigtigt for den dansksindede Befolknings Vedkommende, men ikke for den tyske, store Dele af denne har i det hele stil-

let sig velvilligt modtagende overfor det, der kom sydfra, ogsaa det mere værdifulde; dette er noget, man ikke maa overse, naar man vil vurdere Tyskhedens indre Styrke rigtigt. I det hele er vort tyske Problem i meget væsentlig Grad et psykologisk Problem, og det gælder derfor om at se klart ogsaa i de sjælelige og aandelige Sammenhænge.

Naar Tyskheden nu ikke betyder noget nævneværdigt i de to Tredjedele af vore Landsogne, hænger det sammen med, at de helt smaa Mindretal altid vil være vanskeligt stillet, men ogsaa med, at Befolkningen her har haft et aabent Sind for Strømningerne nordfra og har haft Evne til at omforme de uundgaaelige Paavirkninger sydfra efter sin danske Natur, saadan som vort Folk i Tidens Løb har gjort med saa mange fremmede Indflydelser. Mere Modstandskraft har Tyskheden haft i Købstæderne, Flækkerne og et Antal Landsogne ned imod Grænsen, navnlig i Midtlandet, hvor Danskheden har haft svære Kaar, og hvor mange Steder store Dele af Befolkningen er nationalt neutral, — her maa der være et heldigt Felt til at undersøge Rigtigheden af de Iagttagelser, vi her beskæftiger os med,

— at Familier, der tidligere let svingede fra dansk til tysk Side, let svinger tilbage igen, og at Familier, der har modtaget værdifulde tyske Paavirkninger, fastholder deres Tyskhed med størst Sejhed.

En nøjere Undersøgelse af Stemmetallene fra de tyske Rigsdagsvalg 1871—1912 indenfor det sydlige Grænseomraade viser da med overraskende Klarhed, dels at vi lider de største Tab i Tiden til 1893, altsaa inden det egentlige Tvangsstyre sætter ind, dels at i de Sogne, hvor det tyske Stemmetal voksede stærkest i Tyveaaret 1871—1893, kom Tilbageslaget voldsomt i 1920. Et typisk Eksempel paa stærk Stigning og voldsomt Tilbageslag er Løgumkloster Landsogn, hvor det tyske Stemmetal fra 1871 til 1912 gaar op fra 14 til 43 pCt., altsaa rigeligt tredobles, men i 1920 igen falder til 18 pCt., — den tyske Vinding i 40 Aar er forsvunden paa 4 pCt. nær!

Et Overblik over Udviklingens Hovedtræk faas lettest ved at dele Sognene i Grupper, alt efter de nationale Svingningers Styrke. Vi faar da naturligt fire Grupper frem, begyndende

med Sogne, hvor den tyske Stemmepercent med et stærkt Udgangspunkt stiger moderat og falder forholdsvis lidt, og sluttende med Sogne, hvor den tyske Stemmepercent fra en forholdsvis ringe Begyndelse stiger voldsomt, mere end tredobles, for igen at rasle ned i 1920. Læsere, der giver sig Tid til at fæstne Opmærksomheden paa de enkelte Tal, vil ved Hjælp af dem kunne læse en national Udviklingshistorie for hvert enkelt Sogn.

Bevægelsen i de tyske

Stemmetal fra 1871 til 1920.

Sogn	Den tyske Stemmepercent				
	1871	1893	1903	1912	1920

I. Gruppe : Største Stigning 1,5 Gange
Stemmepercenten 1871.

1. Aabenraa	55	65	64	68	55
2. Tønder	83	95	94	90	77
3. Højer	66	95	98	98	73
4. Ravsted	60	63	87	58	40
5. Uge	42	59	57	48	49
6. Graasten	34	44	47	48	38

Gennemsnit: 57	70	75	68	55
----------------	----	----	----	----

Sogn Den tyske Stemmeprocent
1871 1893 1903 1912 1920

II. Gruppe: Storste Stigning 1,5—2 Gange
Stemmeprocenten 1871.

1. Hjordkær	26	35	40	49	23
2. Holebo]	30	45	52	45	32
3. Hostrup	32	56	64	60	49
4. Højer Landsogn	66	100	100	99	62
5. Kværs	24	47	34	41	19
6. Løgumkloster	38	65	66	67	49
7. Nørre Løgum	38	65	67	67	38
8. R's	29	53	54	53	35
9. Ubjerg	64	98	98	99	89
Gennemsnit:	39	63	64	64	44

Sogn Den tyske Stemmeprocent
1871 1893 1903 1912 1920

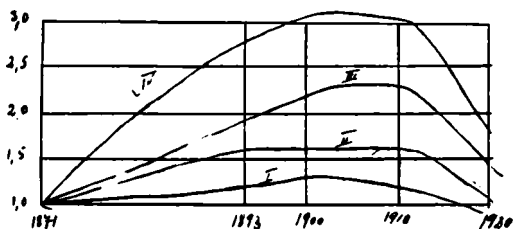
III Gruppe: Største Stigning 2—3 Gange
Stemmeprocenten 1871.

1 Bjolderup	16	35	35	40	25
2. Bov	29	61	66	77	43
3. Bylderup	25	37	48	56	37
4. Højst	28	55	61	54	42
5. Kliplev	21	28	44	51	20
6. Løjt	22	43	48	45	24
7. Tinglev	37	85	90	80	57
8. Tønder Landsogn	16	32	44	42	32
Gennemsnit: 24	47	55	56	35	

Sogn	Den tyske Stemmeprocent				
	1871	1893	1903	1912	1920
IV. Gruppe: Største Stigning større end 3 Gange Stemmeprocenten 1871.					
1. Abild	18	58	60	60	35
2. Bedsted	18	49	60	56	25
3. Burkal	28	72	80	87	49
4. Hellevad	13	39	44	45	32
5. Logumkl. Lands	14	29	36	43	18
6. Rinkenæs	15	59	50	41	33
Gennemsnit:	18	51	55	55	32

Et endnu tydeligere Billede af den tyske Stemmeprocents Stigning og Fald giver efterstaaende Figur. Man ser, hvordan Linjen for I. Gruppe forløber forholdsvis jævnt, Linjerne for II. og III. Gruppe stiger højere og falder dybere, men den voldsomste Bevægelse tegner Linjen for IV Gruppe. Læg saa Mærke til, at Faldet kun undtagelsesvis svarer til Stigningen, — der bliver i Reglen nogen tysk Vinding, et Udtryk for, at Tyskheden er stærkere ved Slutningen end ved Begyndelsen af Perioden Tydeligt ses ogsaa, at langt de største Tab har vi i Fremmedstyrets første Periode indtil 1893, — Linjen for II. Gruppe gaar endogsaa omtrent

vandret fra 1893 til 1912, ja i enkelte Sogne falder den tyske Stemmeprocent mellem 1893 og 1912, altsaa i Fremmedstyrets uden Sammenligning haardeste Periode.

Det er altsaa aabenbart en ganske rigtig Iagttagelse, at Befolkningsdele, der tidligere let svingede fra dansk til tysk Side, har haft let ved at svinge tilbage igen. At den anden Iagttagelse ogsaa er rigtig, at hvor Tyskheden har faaet de værdifuldste Paavirkninger sydfra, holder den sig med størst Sejhed, kan ogsaa uden Vanskelighed læses ud af Tallene.

Hvilken Lære for et dansk nationalt og kulturelt Arbejde kan der da uddrages af den foran givne Oversigt? Ja, den er ikke svær at nemme. Det er indlysende, at i de Sogne og Byer, hvor Tyskheden fra ældre Tid var stærk og i

nyere Tid har haft en jævn Vækst, vil den ogsaa være i Besiddelse af en forholdsvis betydelig indre Styrke. Her gælder det i ganske særlig Grad, at der maa gaas sindigt frem, arbejdes med jævnt, langt Træk.

Langt lettere vil det være i de Sogne, hvor der har været stærke Svingninger, disse er jo i sig selv et Vidnesbyrd om, at hverken dansk eller tysk Sindelag har slaaet rigtig Rod hos betydelige Dele af Befolkningen. Her vil der være en taknemlig Arbejdsmark for rolige og sindige Aandsarbejdere, der nænsomt forstaar at pleje dansk Aands- og Kulturliv, navnlig hos Børn og unge, saa det langsomt kan vokse i Fylde og Kraft, indtil det en skønne Dag er stærkt nok til at modstaa selv haarde Prøvelser, hvis saadanne i Fremtiden skulde komme, hvad efter Fortidens Erfaringer ikke kan betragtes som udelukket.

Nordslesvigske Karaktertræk.

Nylig sagde en præst, der er kommen hertil nordfra og tager levende Del i det aandelige Genrejsningsarbejde hernede, til mig: »I meget passer det Billede, P.

Bojsen i sin Bog »F. L. Bojsens Liv og Levned« giver af Jer, endnu«. — F. L. Bojsen, Budstikke-Bojsen, var Præst i Vilstrup 1850—1859.

Kapitlet i P. Bojsens Bog om Faderens Præstetid i Vilstrup indledes med en Skildring af de skønne Egne paa Sønderjyllands Østkyst. »Man faar Indtryk af Landets Udseende, næsten som det kunde være en stor, sammenhængende Have«. Som en Forklaring blandt flere til den forholdsvis stærke Tyskhed i Sognet nævnes: »Hertugen af Augustenborg havde udset denne smukke Egn til sit Jagtdistrikt; i den Anledning havde han ofte gæstet Vilstrup og ved sin store Nedladenhed gjort et godt Indtryk. Mulig havde denne Omstændighed Indflydelse paa, at Befolkningen i Vilstrup var mere slesvig-holstensksindet end i Nabosognene«.

Om Befolkningen siger Bojsen, at den har sit særegne Præg, Folkene ligner hverandre paafaldende saavel i Karakter som i Sæder, der er vistnok faa Steder i Landet, hvor der findes et saa fast og ejendommeligt Grundpræg, fælles for alle, som her. Det kommer vel af, at den sønderjydske Bonde i saa mange Aar har levet paa en Kampplads, hvor

to Nationaliteter brydes om, hvem der skal have Forrangen, og i denne Kamp er han bleven hæ r d e t, saa han er bleven vant til ikke at lade sig rokke i den Overbevisning, han har fattet. Er det sandt, hvad man iøvrigt siger om de Danske, at de er bløde og vege i Sind, saa er det vist, at dette ikke gælder Sønderjyderne. Naar Goldschmidts Tale paa Skamlingsbanken 1844 om »Øje for Øje og Tand for Tand« blev modtaget med uendelig Jubel netop af Sønderjyderne, saa er dette betegnet for deres Karakter. Dog skal hermed ikke være sagt, at de er tilbøjelige til udfordrende Optræden, til daglig Brug er de snarere tilbageholdne og afmaalte end heftige og fremfarende. Der er noget diplomatisk i deres Maade at omgaas andre paa, baade overfor Venner og Modstandere, derfor er de heller ikke lette at gennemskue eller at blive fortrolige med. Paafaldende var det saaledes at se, hvorledes Mænd, der i den nationale Strid stod skarpt paa hver Side, kunde omgaas, uden at udenforstaaende kunde mærke Modsætningen. (Læg Mærke til, hvordan den kongerigske Iagttager ser paa det slesvigske som en Verden, der er anderledes end den han

er fortrolig med, og som han derfor som »udenforstaaende« ikke føler sig helt tryk overfor).

Er denne Karakterens Fasthed og djærve Mandighed Sønderjydernes Styrke — fortsættes der — er den imidlertid ogsaa deres Svaghed. Denne stærke Fastholden ved alt, hvad der er gammelt, hvad der er nedarvet, hvad der er Sæd og Skik, hvad man engang har fattet som Overbevisning, — k a n let føre til Stillestaaen og Forstening i Sindet og blive l i n d r i n g f o r e n godogfrugtbar Jivs lid vikling Monrad skal engang have sagt: »man bør ikke krySTALLISERE sine Anskuelser«, og der er noget sandt i dette Ord, for saa vidt Sindet altid burde være let modtage ligt for gode Indtryk, og nægtes kan det ikke, at denne Modtagelighed i k k e er stærk hos Sønderjyderne; de er ikke lette at paavirke, hverken i den ene eller den anden Retning. Det er betegnende, at den stærke Bevægelse i social Henseende, som i 1848 gik over hele Europa og ikke mindst vakte Røre i Kongeriget, næsten ikke mærkedes i Sønderjylland, det fordunkledes aldeles af Striden mellem dansk og tysk

Paa lignende Maade forholdt det sig i Haderslev Østeramt med den kirkelige Bevægelse. Der var mere en streng Iagttagelse af nedarvede kirkelige Former, mere af udvortes Gudsfrygt end indvortes Liv. Vilstrup dannede dog til dels en Undtagelse, thi her havde en pietistisk Retning — hidrørende fra Herrnhuter-Menigheden i Christiansfeld — faaet Indpas, men det var mere blandt de tysk- end iblandt de dansksindede Beboere.

»Saaledes var den Jordbund, hvor Bojsen nu i en Aarække skulde virke, og det er intet Under, at han med sit fra Sønderjyderne saa forskellige, letbevægelige Sind ofte følte sig trykket af Forholdene og var nær ved at fortvivle over den tilsyneladende ringe Virkning, som hans Forkyndelse havde«. Alligevel er der »ingen Tvivl om, at Bojsen fik en større Indflydelse, end han selv vidste af, og at han vandt mange Hjerter baade for den danske Sag og for Kristendommen«. Han var jævn og ligefrem, venlig mod alle og havde især Evne til at komme i Lag med de unge.

— Den foregaaende Skildring har i det væsentlige fulgt P. Bojsens Ord og Vendinger. Levende er Fortællingen om

F. L. Bojsens første Besøg i Præstegaarden, hvor den af Slesvigholstenerne indsatte tysksindede Præst modtog liain med Ordene: »Er det Dem, som skal besørge m i t Embede«. Bojsen vendte sig bort uden at svare — uh, hvor det var uhyggeligt! Men et vist Forsoningens Skær kom der over det, da man sad om Kaffebordet. I Slesvig, tilføjes der forklarende, »er man i den Grad hengiven til Kaffe, at den skal nydes og bydes i en Uendelighed og til hvilken som helst Tid om Dagen!«

Hvad der voldte F. L. Bojsen Vanskelighed var ogsaa dette, at han ikke billigede det danske Embedsstyre efter 1851, som mere byggede paa Paabud fra oven end paa Befolkningens bærende Deltagelse. Det var Bojsen imod. Laurids Skau fik en tysk Privatlærer bortvist og fik Børnene tvungne i dansk Skole. Saa-dan noget skulde man lade Folk selv bestemme. Man ser, hvor langt Vilstrup-Præsten i den Henseende var foran sin Tid. At han, som en Kreds af Tidens bedste Mænd, var en Modstander af det danske Sprogstyre i Mellemslesvig, siger efter det foregaaende sig selv.

P. Bojsen skildrer Tiden efter 1851 som en Slappelsens Tid. »Det var, som

om det folkelige Liv i Sønderjylland ikke ret vilde trives, uden na a r det var under udvortes Tryk, nu var dette foreløbig hævet, og det syntes at virke slappende«. Det gælder ogsaa Skamlingsbankemøderne. De, der kendte Møderne paa Skamlingsbanken fra Fyrreerne, maatte ofte udbryde: Ak, hvor forandret! Det var ikke blot Sangen, der var forstummet, men ofte var der stor Trang paa Talere, »man maatte nøjes med Skaaltalerne i det store Telt, hvor det under Spisningen ikke skortede paa Drikkevarer, baade Vin og Champagne i Overflødighed«. Denne Skildring er ikke lys, men mon den ikke er rigtig? I de Kredse, jeg levede i som Dreng og ung, hørte jeg atter og atter Tale om Vækkelsestiden i Fyrreerne og dens lyse Minder, men ingen Sinde noget tilsvarende om Tilstandene i Halvtredserne. Det laa vel ogsaa i, at vi var udenfor det politiske Liv i Kongeriget, vi var jo udenfor Junigrundlovens Virkeomraade. Det var i disse Aar, at Peter Christian Koch blev tvungen bort fra »Dannevirke« og erstattet af Godske-Nielsen, »der fra nu af redigerede Bladet i den lette »Dagblad«-Tone, især spottende over Grundtvigianerne, altsaa

nedbrydende just det, som Bojsen gerne vilde bygge op«. Til Trods for »Dannevirkes« Stiklerier blev Bojsen dog valgt til Suppleant i den slesvigske Stænderforsamling. Lyspunkter har Tiden jo da ogsaa, »Budstikken« er et af dem. — Det var til Afskedsfesten for F. L. Bojsen i »Harmonien« i Haderslev, at Lembcke digtede »Vort Modersmaai er dejligt«.

— Hvad P. Bojsen giver i den her fremdragne Skildring, er dels et Tidsbillede, dels en Karaktertegnning af Befolkningen, samlet i dette, at den var mere udadventt og kæmpende end indadventt og modtagende, holdt stærkt paa det gamle og tilvante. Vi maa vist erkende, at selv om der er sket Ændringer siden da, ikke mindst ved Højskolens Indflydelse, finder vi dog i Bojsens Karaktertegnning Træk, der har deres Gyldighed den Dag i Dag. Men noget af dette maatte ogsaa en Befolkning faa efter en lang og drøj Tørn i en Forsvarsstilling, hvor der sjælden var Lejlighed til Fremstød, mest Brug for sej, trofast Fastholden, som der var det i Skanserne ved Dybbøl. Frugten var den 20. Februar 1920. Mildere og lykkeligere Kaar vil antagelig i Tidens Lob

give os mere aandelig Smidighed og Modtagelighed, men den Plads i det danske Folk, vi historisk har haft og i visse Maader vil vedblive at have, vil vel altid give os et særligt Præg.

